

KRATKI PREGLED POVIJESTI EKONOMSKOG FAKULTETA U ZAGREBU³

Željko Sirk⁴

Prvi svjetski rat, slom i raspad Austro-Ugarske, te stvaranje novih država presjekao je ionako skupe i teško dostupne mogućnosti visokog školovanja hrvatske mladeži u starim sveučilišnim centrima Monarhije. Stoga jedva mjesec i pol od ustanovljenja nove države, Povjereničko vijeće SHS u Zagrebu o na sjednici 12. prosinca 1918. donosi naredbu o ustanovljenju Tehničke visoke škole, Poljoprivredno-šumarskog i Veterinarskog fakulteta (objavljena u NN od 18. XII. 1918.). Tehnička visoka škola imala je šest tehničkih odjela, te tri tečaja: Geodetski tečaj, Tečaj za osiguravateljnu tehniku i Tečaj za naobrazbu učitelja u višim trgovačkim školama. Prvi studenti Tečaja za naobrazbu učitelja u višim trgovačkim školama pri Kraljevskoj tehničkoj visokoj školi pozvani su na upis „u naučnu godinu 1919./20.“ oglasom objavljenim u NN br. 152 od 18. listopada 1919. s tim da su predavanja započela 3. studenog 1919. No, kako se od početka pokazalo da takva organizacija studija ne može dobro funkcionirati, već je prije završetka školske godine donesena odluka o izdvajanju Tečaja ... iz Visoke tehničke škole i pretvaranja u samostalnu visokoškolsku ustanovu. Kraljevskom Uredbom kojom se do kasnijeg uredjenja ustavnim putem ustrojava visoka škola za trgovinu i promet u Zagrebu, ta visoka škola počinje radom 1. srpnja 1920. VŠTP, kao i njena slijednica Ekonomsko-komercijalna visoka škola bile su za cijelo vrijeme svog postojanja nezavisne visokoškolske ustanove izvan sastava Sveučilišta u Zagrebu. Nastava je na Visokoj školi za trgovinu i promet trajala 3 godine (6 semestara), a za cijelo vrijeme postojanja (od akademske godine 1920.-1921. do akademske godine 1924.-1925.) koristio se isti nastavni plan (red predavanja), koji je samo prema izraženim potrebama nadopunjavao.

Visoka škola za trgovinu i promet od samog utemeljenja bila je suočena sa tri glavna problema: enormnim brojem studenata (1125 studenata 1923./1924.), preopterećenom satnicom i nepostojanjem jedinstvenog vlastitog objekta za održavanje nastave. Takvu neodrživu situaciju ova visokoškolska ustanova nije sama mogla riješiti, pa čak ni oslanjajući se na 1922. ustanovljenu Zakladu kralja Aleksandra i kraljice Marije. Situacija se, srećom, promijenila kada je u studenome 1925. Stjepan Radić ušao kao ministar prosvjete u vladu Kraljevine Jugoslavije. Na njegovu inicijativu, uzakonjeno je u čl. 11. financ. Zakona od 30. XI 1925. („Službene novine“ br. 276 – Beograd; i

³ Članak predstavlja sažetak povijesti Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu koja će biti objavljena u Monografiji Fakulteta (u tisku) povodom obilježavanja 100. obljetnice Fakulteta. Članak je izvorno objavljen u INTEREULAWEST - Journal for International and European Law, Economics and Market Integrations (2020) Vol. VII, No. 1, str. 139-146. Za potrebe citiranja koristiti izvorne detalje o publikaciji.

⁴ Željko Sirk, Knjižnično dokumentacijski centar, Ekonomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, E-mail: zsirk@net.efzg.hr.

„Narodne novine“ br. 285 – Zagreb, od 1. XII 1925.) ovlaštenje, da se u djelomičnom preinačenju čl. 3. Uzakonjene uredbe od 17. VI 1920. o ustrojstvu Visoke škole za trgovinu i promet ista pretvori u Ekonomsko-komercijalnu visoku školu s pravnim položajem sveučilišnog fakulteta i podjedno proširi na četiri naukovne godine te da se na prijedlog njezinog profesorskog zbora odredi sve potrebno. Na osnovu ovog ovlaštenja profesorski zbor uz odobrenje ministra Stjepana Radić podnosi kralju Aleksandru na potvrdu zakonsku uredbu od 23. XII 1925. o ustroju Ekonomsko-komercijalne visoke škole (objavljena u Službenim novinama br. 25, Beograd, 4. II 1926.; i Narodnim novinama br. 12, Zagreb, 16. I 1926.). Tako je sazivom 1. izvanredne sjednice profesorskog savjeta Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Zagrebu od 2. januara 1926. ona i formalno počela s radom.

Niti dvije godine po formiranju EKVŠ-a, ovoj visokoškolskoj ustanovi je zaprijetila opasnost gašenja. Pod izlikom štednje i nedostatka proračunskih sredstava Ministarstvo prosvjete pokušava ukinuti Medicinski fakultet, a potom krajem iste godine poljoprivredni odjel Poljoprivredno-šumarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Išlo se i dalje, pa je novim nacrtom zakona o univerzitetima bilo predviđeno ukidanje Veterinarskog fakulteta ili njegovo pretvaranje u visoku školu bez fakultetskog ranga. Istim je nacrtom zakona i EKVŠ trebala izgubiti fakultetski rang, koji je dobila 1925. Nakon žestokih prosvjeda cjelokupne hrvatske javnosti u jesen 1927. jugoslavenske vlasti su odustale od ovih ukidanja.

U siječnju 1927. (neposredno prije izbijanja krize oko ukidanja statusa sveučilišnog fakulteta) aktivirana Zaklada kralja Aleksandra i kraljice Marije, koju su 1922. u svrhu izgradnje zgrade EKVŠ-a osnovale hrvatske privredne komore, novčarski zavodi, burza i savezi trgovaca i industrijalaca. Na, od Grada Zagreba darovanom zemljištu (na uglu današnje Zvonimirove i Bauerove ulice) izgrađena je i useljena u roku od godinu i pol, u studenom 1928., zgrada EKVŠ-a. Potom je 1929.-1931. izgrađena i druga zgrada u Bauerovoj ulici namijenjena stambenom naumu za uzdržavanje fakultetske zgrade.

Pitanje statusa, pa čak i opstojnosti EKVŠ u Zagrebu na neki način je dovedeno u pitanje 1937. osnivanjem Ekonomsko-komercijalne visoke škole u Beogradu. Finansiskim zakonom za 1936/1937 godinu, propisalo je ministarstvo prosvjete Kraljevine Jugoslavije uredbu od 31. III. 1937. sa zakonskom snagom o osnivanju EKVŠ u Beogradu. Prema tim propisima pripadao je toj novo osnovanoj visokoj školi pravni položaj sveučilišnog fakulteta, no njena pravna regulacija nije odgovarala potrebama. S obzirom na to, očita namjera osnivanja je bila „skučiti“ autonomiju zagrebačkog EKVŠ-a, pošto su obje škole trebale uživati isti status. Zbog toga, čim je počela djelovati EKVŠ u Beogradu, pokrenuto je pitanje njezine reorganizacije u skladu s njezinim pravnim položajem sveučilišnog fakulteta. No, kako su organizacija EKVŠ-a u Zagrebu već bila konačno uređena zakonskom uredbom od 23. XII. 1925., bilo je moguće samo srediti pravnu regulativu oko EKVŠ-a u Beogradu. Nastojanja oko izmjene neadekvatnih zakonskih propisa urodila su plodom tek 1939. Tada je izmjenom financijskog zakona od 25. III. 1939. uzakonjena odredba, prema kojoj je ministarstvo prosvjete ovlašteno da donese uredbu sa zakonskom snagom o EKVŠ u Beogradu i Zagrebu, i da tom prilikom izjednači uređenje ovih visokih škola na podlozi autonomije, koja pripada sveučilištima.

Ovako su stvoreni zakonski uvjeti za reorganizaciju beogradske EKVŠ, a status zagrebačke EKVŠ nije okrnjen, jer su sve novele, što se Zagreba tiče, već bile uređene (Radićevom) zakonskom uredbom od 23. XII. 1925.

Vrlo brzo se pokazalo da je novoizgrađena uglovnica premala u dijelu namijenjenom nastavi, pa su rektorat i profesorsko vijeće pokrenuli akciju za izgradnju zgrade, koja bi kapacitetom zadovoljila sve potrebe moderne nastave. Uz podršku Gospodarske komore uspjelo im je 1939. podići zajam od 10.000.000 dinara, od kojeg je 1940. kupljeno veliko građevno zemljište (≈ 172.933 m²) na Sveticama. Drugi svj. rat prekinuo je gradnju, pa je ona nastavljena tek 1947. Propašću Kraljevine Jugoslavije i uspostavom Nezavisne države Hrvatske, EKVŠ nastavlja s radom pod imenom Hrvatske ekonomsko-komercijalne škole, iako u otežanim ratnim uvjetima, jer je u dio zgrade uselila njemačka vojska.

Slomom NDH, Nijemci napuštaju neoštećenu fakultetsku zgradu, pa je već u jesen 1945. bilo moguće da obnovljena Ekonomsko-komercijalna visoka škola nastavi s radom pod starim imenom. Da bi se izbjegle političke igre oko statusa EKVŠ, 1947. ona ulazi u sastav Sveučilišta u Zagrebu kao Ekonomski fakultet. Od 1948. nastavlja se gradnja zgrade na Sveticama, koja je iako još u cijelosti nedovršena, useljena 1952. Kroz cijeli ratni i poratni period, pa i u prvoj godini Ekonomskog fakulteta korišteni su predratni nastavni planovi, modificirani prema društveno političkim promjenama. U ak. god. 1947./1948. doneseni su novi nastavni planovi i programi, čime je smanjen je broj nastavnih disciplina na prosječno 10 po godini, ukinuta su tri stručna (državna), a svi su se ispiti polagali pojedinačno. Iz nastavnog plana izbačene su nastavne discipline koje nisu neophodne za ekonomski profil, a uvedene su i neke nove ideološko-politički prilagođene discipline. Ovaj nastavni plan manje-više je bio osnova u koju su se unosile krupnije ili sitnije promjene sve do 1965. kada je definitivno napušten jedinstveni nastavni plan za sve studente.

Oporavak i razvoj hrvatske privrede stvorio je potrebu prilagođenog školovanja rukovodećih kadrova u poduzećima, pa vlasti NR Hrvatske 1956. osnivaju Visoku privrednu školu. Struktura studenata se kroz godine mijenjala, a tome prilagođeni nastavni planovi i programi postajali sve sličniji onima EF-a, što je dovelo 1968. do integracije s Ekonomskim fakultetom u Fakultet ekonomskih nauka.

Još 1960. Ekonomski fakultet je u Varaždinu osnovao Centar Ekonomskog fakulteta, kao prvu visokoškolsku ustanovu sjeverozapadne Hrvatske nakon više od dva stoljeća. Centar je djelovao do 31. ožujka 1969., kada se pod imenom Više ekonomske škole Varaždin osamostaljuje i kasnije prerasta u Fakultet organizacije i informatike. Uspješna praksa osnivanja studijskih centara/odjela nastavljena je u jesen 1970. otvaranjem Odjela za turizam i vanjsku trgovinu u Dubrovniku. U travnju 1971. osniva se Odjel za financije i organizaciju FEN-a u Splitu, kome je pridružen Institut za pomorsku, turističku i obalnu privredu. Ovako velika teritorijalno disperzirana visokoškolska organizacija teško je funkcionirala, pa već 1974. dolazi do odvajanja odjela u Splitu i Dubrovniku, koji nakon osnivanja Sveučilišta u Splitu ulaze kao samostalni fakulteti u njegov sastav. Time je od četiri odjela (ili po ondašnjoj organizacijsko-pravnoj normi: OOUR-a) FEN-a preostao samo OOUR Ekonomski fakultet u Zagrebu, čime je ovoj visokoškolskoj ustanovi vraćeno staro ime.

Kao što je nekoliko godina ranije rješenje za školovanje rukovodećih kadrova u privrednim poduzećima našlo u osnivanju VPŠ-a, tako je sve veća potreba za stručnim kadrovima u vanjskoj trgovini rezultirala 1961. osnivanjem dvogodišnje Više ekonomske škole vanjskotrgovinskog smjera (VEŠVS), koja 1964. mijena naziv u Višu školu za vanjsku trgovinu (VŠVT). U akademskoj godini 1966./1967. Viša škola ... prerasta u Visoku školu za vanjsku trgovinu s trogodišnjim studijem. Visoka škola za vanjsku trgovinu 1974. prelazi na četverogodišnji studij, mijena ime u Fakultet za vanjsku trgovinu, te u rangu sveučilišnog fakulteta ulazi u sastav Sveučilišta u Zagrebu. U početku su dva temeljna smjera bila okosnica programske strukture Fakulteta za vanjsku trgovinu i to smjer Vanjska trgovina i smjer Unutarnja trgovina, oba kao dvogodišnji (za stjecanje više stručne spreme) i četverogodišnji studij (za stjecanje visoke stručne spreme). Vrlo brzo su razvoj prometa, proizvodnje i turističkog gospodarstva utjecali na uvođenje dodatnih smjerova, a posebno nakon što je u siječnju 1979. FVT-u pripojena Viša hotelijerska škola. Tako su uvedeni smjerovi Transport (kao dvogodišnji i četverogodišnji studij), Ugostiteljstvo i turizam (s usmjerenjima Turizam, kao dvogodišnji i četverogodišnji studij i Hotelijerstvo, kao dvogodišnji studij), Razmjena i tržište (s usmjerenjem Ekonomska propaganda kao dvogodišnjim studijem) i Carinski smjer (kao dvogodišnji studij za rad u carinskoj službi). Sve veća sličnost i preklapanje nastavnih planova i programa doveli su sredinom 1982. do logičnog pripajanja (integracije) Fakulteta za vanjsku trgovinu Ekonomskom fakultetu u Zagrebu.

Poslije integracije nastava se odvijala u tri zgrade na trgu J. F. Kennedyja 6 (zgrada Ekonomskog fakulteta), 7 (zgrada bivše VPŠ) i 8 (zgrada bivšeg FVT), a nastavni planovi i programi Ekonomskog fakulteta i bivšeg Fakulteta za vanjsku trgovinu privremeno nisu mijenjani sve do 1985., kada je uoči Univerzijade, zbog prodaje zgrada na br. 7 i 8, čime se djelomično podmiren trošak dogradnje zgrade sa sportskom dvoranom, sve nastavno i administrativno osoblje preseljeno u staru zgradu EF-a (kbr. 6). Nakon nepune dvije godine uslijedila je nova reorganizacija useljenjem u novi dograđeni dio zgrade, što je omogućilo da se nastava i ostale fakultetske aktivnosti odvijaju u normalnim uvjetima. Kamen temeljac za dogradnju položen je 27. srpnja 1985., a za otvorenje Univerzijade (9.-18. VII. 1987.), ne samo da je sportska dvorana bila u punoj funkciji, već su i ostali dijelovi bili dovršeni i useljeni, tako da je od 10. do 12. srpnja 1987. u Kongresnoj dvorani EF-a održana međunarodna konferencija FISU CESU (The FISU Summer Universiade Conference). Ova konferencija pak, bila je tek prva u nizu velikih znanstveno-naučnih skupova koji će do kraja 80-ih biti organizirani na EF-u, a s tom praksom je nastavljeno i nakon osamostaljenja Hrvatske, čak i kroz teške ratne godine, pridonoseći uvelike međunarodnoj prepoznatljivosti Fakulteta i Hrvatske.

Nakon osamostaljenja Hrvatske i rata koji je uslijedio, u drugoj polovici 90-ih od posebne važnosti bilo je donošenje novog nastavnog plana i programa iz kojih je izbačena ideologizacija, studij podijeljen na studij ekonomije i studij poslovne ekonomije, te su usklađeni s programima najuglednijih ekonomskih učilišta zemalja razvijenog tržišnog gospodarstva. S Bolonjskom deklaracijom ministara zemalja EU u lipnju 1999. započeo je proces stvaranja jedinstvenog europskog visokoobrazovnog sustava, kojem se Ekonomski fakultet ubrzo pridružio. Prema bolonjskim principima Ekonomski fakultet je od akademske godine 2005./2006. ustrojio i organizirao studije sveučilišni preddiplomski

studij, sveučilišni diplomski studij, poslijediplomski studij i stručni studij. Od akademske godine 2015./2016. postepeno se na Fakultetu uvode integrirani sveučilišni preddiplomski i diplomski studiji (5-godišnji). Danas se na Fakultetu na sveučilišnoj razini nastava izvodi iz područja ekonomije i poslovne ekonomije na hrvatskom i engleskom jeziku, a na stručnoj razini na hrvatskom jeziku (kao redoviti i izvanredni studij). Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studiji Ekonomija i Poslovna Ekonomija traju deset semestara (s osam smjerova: Analiza i poslovno planiranje, Financije, Marketing, Menadžerska informatika, Menadžment, Računovodstvo i revizija, Trgovina i međunarodno poslovanje i Turizam). Preddiplomski sveučilišni studiji traju osam semestara i izvode se samo na engleskom jeziku (Bachelor Degree in Business i Bachelor Degree in Economics). Diplomski sveučilišni studij Poslovna ekonomija i diplomski sveučilišni studij Ekonomija trajala su dva semestra, a akademske godine 2018./2019. upisan je posljednji naraštaj studenata, jer je studij zamijenjen integriranim preddiplomskim i diplomskim sveučilišnim studijima. Diplomski sveučilišni studij izvodi se i na engleskom jeziku, te ima dva studija Graduate Study Programme Master Degree in Economics i Graduate Study Programme Master Degree in Business Economics, koji ima smjerove Master in Management, Master in Managerial Informatics, Master in Trade and International Business. Preddiplomski stručni studij Poslovna ekonomija traje tri godine, odnosno šest semestara i ima tri smjera: Računovodstvo i financije, Trgovinsko poslovanje i Turističko poslovanje. Specijalistički diplomski stručni studiji Ekonomika poduzetništva i Ekonomika energije i okoliša traju četiri semestra.

Studij Bachelor Degree in Business (BDiB) ima međunarodnu akreditaciju EPAS koju dodjeljuje EFMD – Global Network međunarodna, neprofitna organizacija, čije su članice poslovne škole i korporacije, sa sjedištem u Bruxellesu, a s uredima u Aziji, Australiji i obje Amerike.

Sredinom 2015. Ekonomski fakultet je ušao u postupak dobivanja i druge prestižne međunarodne akreditacije AACSB (The Association to Advance Collegiate Schools of Business), najstarijeg globalnog akreditacijskog tijela na svijetu za visokoškolske institucije iz područja poslovne ekonomije. U srpnju 2019. godine na sjednici AACSB-a je Ekonomskom fakultetu – Zagreb službeno dodijeljena AACSB akreditacija. Pri tome je istaknuto, da je Ekonomski fakultet Zagreb u potpunosti ispunio sve akreditacijske zahtjeve ovog vanjskog vrednovanja, a posebno je naglašena izvrsnost u kvaliteti obrazovnog procesa, kvaliteti djelovanja i predanosti Fakulteta pretočenih u snažne misiju, viziju i strategiju razvoja Fakulteta, kompetentnosti nastavnika, internacionalizaciji Fakulteta na osnovi 6 studijskih programa na engleskom jeziku, ugovorima o suradnji s oko 140 stranih inozemnih znanstvenih institucija i strukovnih organizacija, velikog broja stranih studenata i multikulturalnog iskustva studiranja, te samim tim snažnim utjecajem na gospodarstvo i širu društvenu zajednicu. Ova akreditacija je posebno značajna, jer je Ekonomski fakultet – Zagreb jedina sveučilišna visokoškolska institucija u Republici Hrvatskoj kojoj je dodijeljena AACSB akreditacija, koja akreditira cjelokupnu instituciju. U svijetu svega 5% visokoškolskih institucija ima AACSB akreditaciju.

Zadnja dva desetljeća u Hrvatskoj bila su obilježena naporima oko ulaska u Europsku uniju, a kada je konačno 2013. ostvareno punopravno članstvo nastavio se proces ne baš

uvijek lake integracije, pri čemu je i Ekonomski fakultet u Zagrebu dao svoj obol i to prvenstveno nastavljajući organizaciju niza velikih međunarodnih konferencija (poput bijenalne An Enterprise Odyssey - od 2002.), okruglih stolova i gostujućih predavanja, koja su među ostalim održavali ili kao gosti prisustvovali hrvatski predsjednici/ca, ministri, domaći i strani veleposlanici i dr. Ulaskom Hrvatske u EU, EF koristi nove mogućnosti pozivanja ne samo ekonomskih stručnjaka, nego i administrativnih dužnosnika Unije omogućavajući tako direktnim kontaktom našoj akademskoj zajednici i široj javnosti „insider's view“ u rad Europske komisije i Europskog parlamenta. Tako je već u veljači 2015. potpredsjednik Europske komisije i povjerenik za radna mjesta, rast, ulaganja i konkurentnost Jyrki Tapani Katainen gostovao s predavanjem na temu „Future of Europe“. Nedugo potom, 1. prosinca 2016., svečano je, u suradnji s Predstavništvom Europske komisije u Hrvatskoj, otvoren Europski dokumentacijski centar (EDC) u sklopu Knjižničnog dokumentacijskog centra Ekonomskog fakulteta - Zagreb. Potom se u suorganizaciji s Predstavništvom EK u RH nastavio niz događanja, od kojih su bar jednom godišnje bila posjete i predavanja najviših dužnosnika Europske komisije: 28. ožujka 2017. predavanje i razgovor s Anna Cecilijom Malmström, povjericom Europske komisije za trgovinu, 30. siječnja 2018. predavanje i razgovor s potpredsjednikom Europske komisije za energetske uniju Marošem Šefčovičem, 29. listopada 2018. s potpredsjednikom Europske komisije za euro i socijalni dijalog, za financijsku stabilnost, financijske usluge i uniju tržišta kapitala Valdisom Dombrovskim i ministrom financija Zdravkom Marićem, a 8. svibnja 2019. su u Dijalogu s građanima sudjelovali predsjednik Vlade RH Andrej Plenković i Michel Bernard Barnier, glavni pregovarač Europske unije za Brexit (Chief Negotiator - Task Force for the Preparation and Conduct of the Negotiations with the UK).